

УДК 373.3.015.31:17.022.1:373.3.016:003-028.31(045)

ФЕНЦИК О. М., АЛЕКСЄЄВА Г. О.,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Питання духовно-морального виховання на сьогодні надзвичайно актуальне з огляду на духовну кризу, яка заповонила Україну. Дедалі більше спостерігаємо занепад духовних цінностей людини, споживацький характер життя, «матеріалізація» суспільних відносин. Наше суспільство особливо гостро потребує підготовки освічених, високоморальних людей, які володіють не тільки глибокими знаннями, але й мають сформовані духовно-моральної цінності. На це також спрямовує новий Закон про освіту, в якому визначено, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості» [4].

Аналіз наукових джерел переконує, що багато наукових досліджень присвячені проблемі формування духовно-моральних цінностей особистості школярів (І. Д. Бех, Г.Г. Ващенко, Т. Д. Дем'янюк, В. Д. Шадриков та інші), проте потребує додаткового вивчення аспекти духовно-морального розвитку молодших школярів на уроках літературного читання.

Учені по-різному підходять до визначення поняття «цінності». На нашу думку, цінності – це стійкі переконання людини, орієнтири, на основі яких людина керується вибором або оцінкою поведінки і подій, засвоює та виконує певну діяльність.

Для подальшого дослідження сутності порушеної проблеми необхідно розрізняти поняття «духовність» і «моральність», оскільки від розуміння їх змісту залежать шляхи розв'язання.

Аналіз енциклопедичних, тлумачних, філософських, психологічних і педагогічних словників показав, що термін «духовність» розглядається з релігійної й світської позицій. Це цілком зрозуміло, тому що навіть етимологічно слово «духовність» походить від «дух», «душа». У словнику Ожегова С. І., духовність тлумачиться як властивість душі, що складається в переважанні духовних моральних та інтелектуальних інтересів над матеріальними[5].

Український тлумачний словник поняття «духовний» визначає як зв'язаний з внутрішнім психічним життям людини, моральним світом її; як зв'язаний з спільністю ідей, поглядів, прагнень; дотичний до релігії, церкви, належний їм[6]. В українському педагогічному словнику духовність розглядається як «індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби

жити, діяти «для інших». З категорією «духовність» співвідноситься потреба пізнання світу, себе, смислу і призначення свого життя. Людина духовна тією мірою, якою вона замислюється над цими питаннями і прагне дістати на них відповідь. Формування духовних потреб особистості є найважливішим завданням виховання» [3, с. 49].

Як наголошує І. Д. Бех, сфера духовних цінностей, охоплює сенс життя, милосердя, справедливість, чесність, толерантність, любов, добро, адже людина завжди усвідомлює свої духовні цінності на противагу різним особистісним смислам, які не завжди мають усвідомлений характер [1 с. 197].

Стосовно феномену «моральний», то словник української мови тлумачить його «який відповідає вимогам моралі; а мораль – це «система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства, етика»; а також який «пов'язаний з духовним життям людини» [6]. О. Власенко моральність розглядає як компонент культури, змістом якої виступають моральні цінності, що становлять основу свідомості. Моральність – це здатність людини діяти, думати й відчувати у відповідності зі своїм духовним початком [2, с.16]. В етиці вищими моральними цінностями є сенс життя, щастя, любов, правда, справедливість, дружба, тому що усвідомлення цих понять докорінно впливає на поведінку та свідомість людини.

На нашу думку, духовність і моральність існують невіддільно, що надає можливість формувати цілісну й гармонійну особистість. Як духовність, так й моральність реалізується у контексті поведінки людини: її відношення до себе, до ближнього, до природи, до цінностей українського суспільства, до світу в цілому. Духовність і моральність є тими чинниками, що дозволяють дитині звернутися до загальнолюдських цінностей; залучитись до національної культури, традицій; за християнською вірою творити добро, гуманно ставитися до оточення. Неважко передати дітям знання про моральні норми й духовні цінності, вимагати й контролювати виконання моральних правил. Набагато складніше виробити у них певне ставлення до моральної норми, бажання слідувати доброму й протистояти поганому.

Людина розвивається, формується у взаємодії із середовищем та іншими людьми, тому освітнє середовище має вагоме значення у процесі формування духовно-моральних цінностей молодших школярів. На уроках літературного читання вчитель, орієнтуючись на духовно-моральні цінності, може корегувати мотивації вчинків і спонукати до зміни поведінки учнів. Адже через засоби художнього слова вчитель впливає на розум, почуття, уяву дитини, а цим сприяє формуванню та засвоєнню духовно-моральних цінностей, визначає вектор у повсякденній поведінці дітей, їх ставлення до інших людей, природи, країни на основі поваги і доброзичливості.

Для формування духовно-моральних цінностей важливим є не тільки переконання, погляди, почуття учнів, але й здатність діяти осмислено в різних ситуаціях. Саме складний духовний світ літературних героїв збагачує почуття й розвиває свідомість молодших школярів на уроках літературного читання,

спонукає їх оцінювати як свою поведінку, так й інших людей в різноманітних життєвих ситуаціях, а відтак її змінювати.

Уроки літературного читання мають величезний вплив на формування духовно-моральних цінностей, проте вчителеві необхідно забезпечити таке освітнє середовище, в якому діти не тільки читають та переказують, але досліджують загальнолюдські, духовно-моральні ціннісні в художніх текстах, вчинки літературних героїв та їх наслідки, що в свою чергу спонукає задуматись над своїми поступками, вчить їх бути ввічливими, відповідальними, щедрими, поважати людей, родину, рідний край.

Отже, проблема духовно-морального виховання дітей повинна стати однією з ключових перед кожною сім'єю, освітою, державою і суспільством в цілому. В освітньому процесі одним із шляхів формування духовно-моральних цінностей є уроки літературного читання, на яких, через дослідження вчинків героїв, їх мотивів, учні починають усвідомлювати себе відповідальними суб'єктами власної діяльності, в них зростає саморегуляція поведінки, здатність до морального вибору.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості [Текст] / І. Д. Бех. – У 2-х кн. Кн. 2- га: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К. : Либідь, 2003. – 342 с.

2. Власенко О.М. Проблема формування морально-патріотичних цінностей студентів в умовах освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу // Проблеми освіти : Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015. – №. 85. – Спецвипуск. – С. 14-17

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 378 с.

4. Закон про освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n72>.

5. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. - 4-е изд., дополненное. - М.: Азбуковник, 1999. - 944 с.

6. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/dukhovnyj>

УДК 378: 373.3-051

ФЕНЦИК О. М., БУНДАШ Л. Й.,
Мукачівський державний університет

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВО-ТВОРЧИХ УМІНЬ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одним із головних завдань сучасної педагогічної освіти є формування висококваліфікованого, компетентного, конкурентоспроможного вчителя початкових класів, без якого неможливо здійснювати модернізацію освіти. Саме тому паралельно зі структурними змінами в школі потрібно вдосконалювати підготовку майбутніх учителів. Відомо, що сучасна система національної освіти зорієнтована у площину розвитку особистісних цінностей,

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>